

Nepoznata “Kupačica” Vojina Bakića

Tonko Maroević

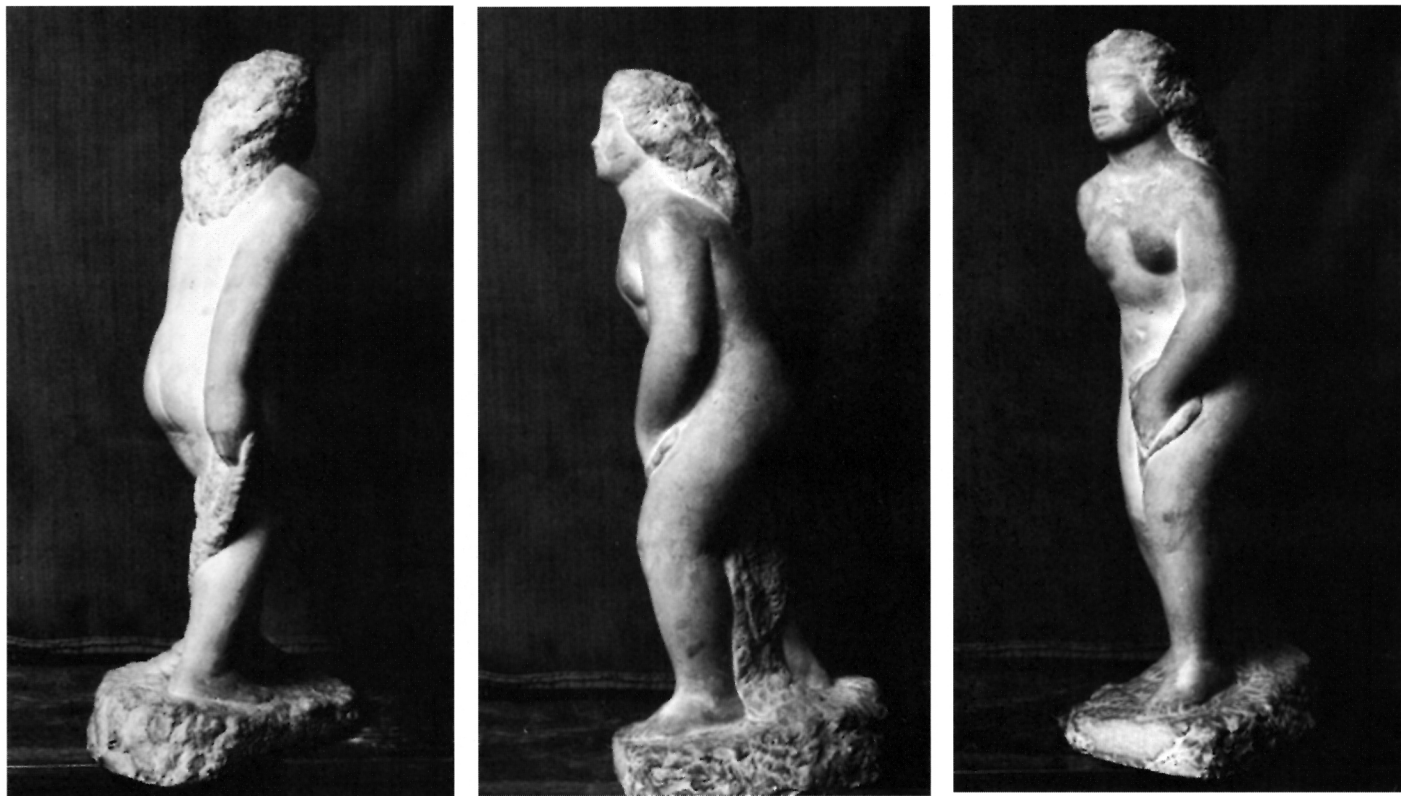
Institut za povijest umjetnosti
Izvorni znanstveni rad - UDK
73 Bakić, V.
73.041(497.5)“19”

Među svim značajnim suvremenim likovnim umjetnicima Vojin Bakić (1915-1992) je vjerojatno autor s najmanje poznatih “ranih radova”. Činjenica da se nekoliko puta izrazito morfološki mijenjao pridonijela je njegovoj ionako evidentnoj nebrizi za čuvanje i dokumentiranje prethodećih faza. Teške prilike za drugoga svjetskog rata -koliko zbog izravne životne ugroženosti toliko i zbog potrebe snalaženja, pa i bavljenja raznovrsnim praktičnim poslovima- umanjile su mu tadašnji kreativni saldo, a bogme i mogućnost održavanja kontinuiteta. U progonu obitelji stradali su pak radovi u bjelovarskom domu. Ali požar ateljea 1956. godine, u kojem je stradao najveći broj onoga što je dotad načinio (govori se o “preko stotinu skulptura”) predstavlja upravo nemoguću cezuru i stvara nenadoknadivu prazninu u poznavanju Bakićevih ishodišta.

U obitelji kolega sa studija, A. Šojata i M. Bošnjak čuva se sadreni odljev ženskog akta Vojina Bakića, koji je bio izveden u kamenu (ili mramoru), a uništen u velikom požaru umjetnikova ateljea 1956. godine. Kip dosad nije registriran ni objavljen, a zaslužuje pozornost zbog immanentnih oblikovnih vrijednosti - jezgrovitosti i čistoće modelacije - ali i zbog činjenice da je vrlo malo sačuvanih radova iz Bakićeve formativne faze. Usporedbom sa sličnim ostvarenjima autor zaključuje da je riječ o motivu “Kupačice”, te da je djelo nastalo najkasnije ranih četrdesetih godina.

Zato je dragocjen svaki prilog iz akademskih i postakademy dana, iz razdoblja njegova javljanja na prvim izložbama. Dobar glas ga s razlogom prati već od tih vremena, no danas ga teško povezujemo s konkretnim ostvarenjima. Stoga sa zadovoljstvom objavljujemo ovdje dosad nepoznati rad, “Kupačicu”, sačuvan u obitelji kolega sa studija, slikara Antuna Šojata (1911-1974) i njegove supruge slikarice Melite Bošnjak (r. 1917.). Oni su zajedno proveli stanovito vrijeme na zagrebačkoj Akademiji likovnih umjetnosti, prijateljevali već u drugoj polovici tridesetih godina, pa nije čudo da su razmjenjivali radove i pratili međusobni razvoj.

Zahvaljujući gospođi Bošnjak na dopuštenju da objavim spomenuti kip, a posebice na dodatnim informacijama, treba kazati kako je riječ o gipsanom odljevu kamenoga akta (visine 65 cm), koji sada s puno

1.-3. Vojin Bakić: Kupačica, vl.. Šojat-Bošnjak, tri vizure, foto: M. Drmić, Institut za povijest umjetnosti

prava zauzima mjesto klesanoga originala, uništenoga u spomenutom požaru. I sam autor je, po tvrdnji vlasnice, iskazivao želju da ponovo dođe u posjed toga odljeva, odnosno da načini još jednu kopiju, kako bi kompenzirao nestanak djela do kojega je držao, odnosno bio emocionalno vezan kao uz djelo iz razdoblja svojega formiranja. Oko atribucije djela nema nedoumice i dvojbi. Na stražnjoj strani postamenta, odnosno na plohi grubo obrađenoga kamena na kojemu je figura postavljena, a upravo iza desne noge, uklesano je jasno i razgovjetno: BAKIĆ. Uostalom, zaokružena i glatka modelacija čvrstog, pomalo zdepastog (odnosno barem naglašeno punačkog) tijela govori o volumenskim, (ako hoćete i: voluminoznim) predilekcijama mladoga kipara, po kojima se odmah ponešto izdvajao od tadašnjeg izravnog učitelja Kršinića, ili od starijeg kolege Iva Lozice, a na čemu će sustavno graditi sve do sredine pedesetih godina (nekoliko verzija "Bika"). Nismo u stanju precizno datirati ovaj rad, ali smatramo da je mogao nastati nakon diplomiranja, a u vremenu boravka na specijalnici kod Frana Kršinića -kojemu je pak Lozica asistirao-, dakle negdje između 1940-42. Prisjećanje da je kao model poslužila djevojka koja je inače pozirala na Akademiji ne bi proturječilo toj

dataciji, jer se i specijalizacija odvijala u istim prostorima.

Stav figure je uglavnom konvencionalan, no s ponekim izvornim detaljem i zanimljivim rješenjem, koje također potvrđuje snagu. Mlada ženska osoba, potpuno naga, zakoračila je lijevom nogom prema naprijed, a obje je ruke spustila niz tijelo da njima pridrži ručnik kojim se briše nakon kupanja. Ta gesta nam i daje pravo da ovo djelo imenujemo "Kupačicom", naslov koji nam je znan iz literature i sličnih postojećih radova. Kao što je tijelo sumarno i suvereno tretirano, bez anatomskih pojedinosti, tako je i glava obrađena tek u osnovnim naznakama, no opet s određenošću portretnih crta. Na taj je način kipar odmah ukazao na sposobnost sintetiziranja, odnosno na ovladavanje autonomnim kiparskim postupkom kojim se konkretne videne činjenice transformiraju u čist plastički jezik.

Stanovit dinamizam postignut je ponajprije pokretom ruke: desna je pomaknuta prema natrag, a lijeva je položena s prednje strane, no s neospornim međusobnim paralelizmom koji korespondira i uzvraća usporednosti blago povijenih nogu. Ali najzanimljivije je rješenje površine i "mase" ručnika, koji teče između nogu, a posebno se širi i rasprostire ispod djevočin

šaka. Ručnik je sugeriran grubom obradom (kamena), na isti način kao što je izvedeno i postolje i kao što je naznačena gusta, unatrag zabačena kosa. Time je kipar znalački rasporedio tri područja hrapave i opore kamene obrade (u podnožju, u sredini tijela i na vrhu glave), vještom ritmizacijom uvećao kompleksnost zadatka, a svjesno se udaljio od klasične zaglađenosti i ljupke melodioznosti inkarnata (jamačno još izrazitijih u originalnoj mramornoj izvedbi) prema modernijoj sirovosti i otvorenosti jezgre.

Od ranije nam je poznata slična mala brončana uspravna figurica, naglašenijeg iskoraka i jače povijenosti prema naprijed. Obzirom na njezin uznapredovali proces redukcije, smatramo da joj je ova, koju sada objavljujemo, morala prethoditi. Pitamo se samo nije li možda bila već izlagana, u onim rijetkim prigodama kada se Vojin Bakić svojim djelima pokazivao javnosti. Prigoda debitiranja ne dolazi u obzir, budući da je na "Prvoj godišnjoj izložbi hrvatskih umjetnika" u Domu likovnih umjetnosti (Zagreb, 19.V.-22.VI. 1940.) naš autor startao s dvije portretne terakote.¹ Na prvoj samostalnoj izložbi u Bjelovaru, neposredno nakon izvedenoga grupnoga istupa u listopadu 1940. bilo je izloženo "oko petnaest portreta i većih aktova, isto toliko figura manjega formata",² no nemamo mogućnosti zaključiti je li među njima bio i ovaj rad. Nije isključeno da je baš ova "Kupačica" ona koja je zabilježena, (nažalost bez reprodukcije i bez podataka o dimenzijama) u katalogu "Druge izložbe hrvatskih umjetnika u NDH", održane 1942. u istom prostoru u Zagrebu u kojemu je naš kipar i startao.³

Uvjereni smo da je "Kupačica" zaslužila biti izloženom, jer svojom ljepotom modelacije i čistoćom volumena predstavlja važnu etapu umjetnikova sazrijevanja. Kako bilo, u svakom slučaju pripada radovima što ih karakterizira "jasno izraženi lirski ugođaj, koji daje onaj posebni, unutarjni život tim mirnim, jednostavnim oblicima".⁴ Uostalom, i najranija kritička riječ već je uočila specifične vrijednosti:

1 Katalog Prve godišnje izložbe hrvatskih umjetnika, Zagreb, MCMXL, str. 91: "Bakić Vojin, Bjelovar; 359. Glava djevojke, terakota i 360. Portret, terakota"

2 Milan Selaković, *Prva kolektivna izložba akademskog kipara Vojina Bakića u Bjelovaru*, Novosti, Zagreb, 16. listopada 1940. Ta izložba nije imala kataloga.

3 Katalog Druge izložbe hrvatskih umjetnika u Nezavisnoj državi Hrvatskoj, Zagreb, MCMXLII, str. 41: "Bakić Vojko, Zagreb, Mihanovićeve 28; 129. *Bakhantica*, mramor, 130. *Kupačica*, kamen, 131. *Glava mladice*, kamen, 132. *Glava djevojke*, mramor"

4. Isto

4. Vojin Bakić: *Kupačica*, vl.. Šojat-Bošnjak, vizura s obje ruke, foto: M. Drmić, IPU

"Harmonija i suptilnost linija i postava dobili su puni izražaj na figuralnim plastikama ženskih aktova. Odnos trupla i pojedinih udova, savijanje linije, pokreta i smještaja, tvori uvijek nenametljivo zaokruženu cjelinu".⁵

Najmjerodavniji sud, međutim, potječe iz pera prijatelja i kipareva idealnog, nešto mlađeg suputnika, Milana Preloga, koji je navedenu fazu u jednom ranom tekstu iznimno precizno okarakterizirao: "Dominacija ženskog akta kao tematike i kamena kao materijala ukazuju na Kršinićev utjecaj, a taj se utjecaj očituje u stanovitoj mjeri i u formalnom oblikovanju. Ako bi trebalo navesti neki veliki uzor za tu Bakićevu fazu, bio bi to možda Maillol... Mirnije površine, svjesno izbjegavanje nekog jačeg pokreta i svake nemirne krivulje, koja bi remetila statiku kamene jezgre, "bloka", pokazuju jasno izraženo htijenje da se skulptura dade u okviru jednostavnih primarnih oblika."⁶

Novopronađeno djelo vrlo dobro se uklapa u taj davni sud. Možda jedino u kipu sad lakše naslućujemo onaj "jače naglašeni nemir površine i kretnje",⁷ koji bi se po istom tumaču javljao na kraju te prve faze (egzemplificiran u "Europi na biku"). Naime, odnos korpusa i postolja, kože i kose, udova i ručnika uvećava napetost dijelova, što će iz latentnosti uskoro preći u dramatičan govor pokrenute, lelujave, valovite

"rodinvske" epiderme. Kao zaključak nek nam je dopušteno navesti ulomak monografskoga teksta što se odnosi na jedan sličan rad, također shvaćen kao "inkunabula" Bakićeva stvaralačkog realiziranja: (Figura je)... "izrasla poput ploda iz čvrstog kamenog, mramornog bloka. Obrada je nježna, glatka, mekana kao ishod milovanja, a u znalačkom kontrastu s postamentom koji je grubo, "rustično" rezan i naznačen odlomima. Sjaj površine nije u suprotnosti s težinom jezgre, kao što ni mali format ne proturječi istinskoj monumentalnosti. Ako je to djelo legitimacija oblikovne snage i posvojene vještine modeliranja, ono je istodobno i putokaz prema čvršćem i pročišćenijem shvaćanju kiparstva, prema svodenju na elementarno i bitno".⁸

5 Milan Prelog, *Vojin Bakić*, Naprijed, Zagreb, 1958, (str. 7)

6 Milan Prelog, *Djelo Vojina Bakića*, Pogledi 53, Zagreb, 1953, svezak 12, str. 915

7 M. Prelog, *ibid.*

8 T. Maroević, *Vojin Bakić* (monografija u tisku)

Tonko Maroević:
An unknown "Bather" by Vojin Bakić

The family of Vojin Bakić's university colleagues, A. Šojat and M. Bošnjak, has in its possession a plaster cast of a female nude authored by Bakić. It was executed in stone (or marble) and subsequently destroyed in 1956 when the artist's atelier caught fire. So far, the sculpture has never been either registered or displayed, and it deserves attention for the imminent values of its form - its conciseness and the purity of modelling, but also for the fact that very few works from Bakić's formative phase have been preserved. By comparing the cast with similar works of art, the author concludes that it is one of the "Bathers" and that it dates back to the beginning of the 40's.